

Nad IX. světovým sociologickým kongresem

JAROSLAV KOHOUT
Vysoká škola ekonomická, Praha

JURAJ ZVARA
Vysoká škola politická ÚV KSČ,
Bratislava

Když v roce 1857 přišel francouzský metalurg Frederic Le Play, který se začal zabývat výzkumy hospodaření dělnických rodin, s myšlenkou, aby se specialisté v oblasti sociologických výzkumů sdružovali i mezinárodně, nemohl přirozeně ani tušit, že tehdejší Asociace, čítající několik jedinců ze dvou či tří zemí v Evropě, bude mít jednou následovníka ve skutečně celosvětové asociaci. Dnešní *International Sociological Association* (ISA) koná každé čtyři roky řádný kongres, na který národní asociace vysílají své delegáty. Lze ovšem sotva srovnat kongresy ISA v období začátků její existence po druhé světové válce s kongresy nyníjšími. Za nepatrné pozornosti odborného tisku se tehdy sešlo několik desítek a později stovek pracovníků, kteří se znali z dlouholeté spolupráce, kteří se navzájem informovali o svých výzkumech, výuce oboru, publikacích a posoudili možnosti další spolupráce.

Prudký rozmach společenských věd po porážce fašismu v celé Evropě, objektivní potřeba poznávat sociální souvislosti rozvíjející se vědeckotechnické revoluce, růst počtu studentů a jejich zájem o pochopení společenských jevů, nezbytnost řídit stále složitější sociální procesy a v neposlední řadě i mimořádně široký rozmach sociologie v socialistických zemích — to vše se odrazilo i v prudkém růstu počtu pracovníků v oblasti sociologie.

A tak se v roce 1936 na světovém kongresu v Evianu ve Francii sešli již více než dva tisíce delegátů. Prezidentem *Světové sociologické asociace* zde byl zvolen představitel socialistického Polska — profesor Jan Szczepański.

Významnou úlohu sociologie v socialistických zemích dokumentoval však zvláště výrazně následující, VII. světový sociologický kongres. Konal se v roce 1970 poprvé v historii v socialistické zemi, ve Varně v Bulharsku. Počet delegátů přesáhl tři tisíce, více než sedm set bylo ze socialistických zemí. Jeho jednání zahájil první tajemník ÚV BKS s. Todor Živkov. Předseda bulharské sociologické asociace prof. Ošavkov byl zvolen místopředsedou ISA.

VIII. světový sociologický kongres byl svolán v roce 1974 do Toronta v Kanadě. Počet delegátů opět přesáhl tři tisíce. Velmi aktivně tu vystupovali nejen delegáti ze socialistických zemí, ale i mladí sociologové-marxisté z kapitalistických zemí. Marxistická sociologie zde potvrdila svůj stále vzrůstající vliv.

* * *

14. srpna 1978 byl ve švédské Uppsale zahájen IX. světový sociologický kongres, jehož se zúčastnilo tři a půl tisíce delegátů. Sjezd zahájil jeden ze zakladatelů ISA a její prezident, britský sociolog prof. T. Bottomore. Druhým přítomným zakládajícím členem ISA byl dřívější rektor Univerzity v Uppsale, prof. T. Segerstedt. O významu, který se ve Švédsku kongresu přikládal, svědčila i účast ministra pro vzdělání J. E. Wikströma.

Pokusíme se o určité hodnocení kongresového jednání s vědomím toho, že

3947/84a

je to úkol mimořádně obtížný už také proto, že řada účastníků z kapitalistických zemí nepovažovala základní téma kongresu *Cesty sociálního vývoje* za nijak závazné a předkládala referáty o jakékoli tematice. Tak například J. D. Light z New Yorku prezentoval referát *Budoucnost americké psychiatrie*, D. A. Martin z Londýna *Hudba jako klíč k harmonii* a E. W. Vaz z Kanady dokonce věnoval svůj referát *uznání pravidla násilí v profesionálním hokeji*. Pregnantně situaci vyjádřila primátorka města Uppsaly, kterou program kongresu inspiroval k závěru, že „sociologie je všechno a všechno je sociologie“. Výbor ISA ovšem hodnotil takovou neukázněnost bez humoru a s menší tolerancí a hledal opatření jak zvýšit úroveň i tematickou sevřenost referátů. Vyzval k enegričtějšímu řízení vědeckých diskusí a k náročnější přípravě vystoupení jednotlivců již v národních organizacích. Jinak hrozí nebezpečí — jak za souhlasu všech členů výboru prohlásil známý západoněmecký sociolog E. Scheuch — že některé referáty klesnou na úroveň „Hyde Park corner“ projevů.

Obsahová šíře našla svůj výraz i v organizaci: Vedle 4 plenárních zasedání probíhalo jednání v 17 pracovních skupinách, 12 sympoziích, 34 výzkumných výborech, 26 „ad hoc“ skupinách a dalších asi 14 sekcích.

Podat tedy vyčerpávající hodnocení není možné. [Na kongresu bylo na 109 různých zasedáních předneseno 2500 příspěvků.] Přehled přihlášených referátů dává určitou odpověď na otázku, jakou tematikou se zabývá současná buržoazní sociologie především. Pokud jde o počet referátů, na prvním místě stojí *oblast sociolinguistiky a sociální role jazyka*. Na druhém místě je *oblast práce a dělníka*. Na třetím místě *problémy sociální struktury, sociálních tříd a vrstev a sociální změny*. Na čtvrtém místě *otázky ženy a rodiny*. Na pátém místě *oblast kultury a volného času* a asi ve stejné frekvenci problematika *alienace*. Jakkoli nepřesná je tato kvantifikace (řada referátů spojuje i tři tematické okruhy), sama četnost referátů naznačuje určitou aktuálnost tematiky a umožňuje tak posoudit základní orientaci soudobé sociologické fronty na Západě.

V nejčetněji zastoupené skupině, orientující se na sociologii lingvistiky, jde především o problémy jazykovědy, nanejvýš o psychologické či sociálně psychologické faktory užití jazyka jako komunikačního instrumentu, s minimálními či žádnými výstupy do sociální sféry. Za příklad může posloužit referát W. Martyna ze Stanfordské univerzity v Kalifornii, publikující výsledky rozsáhlých a pracných výzkumů užití zájmen „on“ a „ona“, a to u rodově nespecifických objektů. [Tázání měli například vyjádřit asociací zájmenem „on“ nebo „ona“ při vyslovení slova „někdo“ apod. Prokázala se větší frekvence zájmena „on“.]

Takové přístupy vypovídají o tendenci učinit ze sociolinguvistické tematiky jeden z indiferentních ostrovů, na němž sociolog — věren Weberovským koncepcím nezúčastněného pozorovatele-vědce, se zabývá problémy „vůbec“, umožňujícími vyslovovat „závěry provždy a pro každého“.

Avšak podrobnější rozbor sociolinguistiky jako jedné z těch front, které se pro programové vzdalování soudobé buržoazní sociologie od reality třídního boje zdají být nejvýhodnější, ukazuje, jak i sem se stále ostřeji promítají neřešitelné protiklady sociálního vývoje kapitalistické společnosti. Celá řada referátů věnovaných sociolinguistice je sice bez zobecňující teorie, přece však velmi průkazně reflektuje národnostní a koloniální útlak: potlačování domorodého jazyka a narušování jeho slovní zásoby jazykem kolonizátorů, preference anglického či francouzského jazyka ve školách, zvýhodňování osob ovládajících tyto jazyky atd. Sem patří například referát kanadského sociologa A. B. Andersona z univerzity Saskatchewan s příznačným názvem *K přežití etnolinguvistických skupin*, nebo referát J. J. Augustina ze Zemědělské univer-

zity Malajsie, věnovaný tématu *Regionální normy angličtiny: Situace v západní Malajsii*.

Ani prvá tematická skupina není tedy s to se udržet mimo oblast antagonismů současné kapitalistické společnosti. Tím více to platí o dalších. Jde především o svět práce, dělnickou třídu a její postavení v sociální struktuře, o hluboké změny v této struktuře samé. Jen ojediněle se v současné době objevují někdejší teze o bezrozdílné „affluent society“, stále naléhavější je naopak reálný problém nezaměstnanosti, pozice a role typu gastarbeiterů, nezbytné sociální péče o skupiny mimořádně vykořisťovaných. Pozoruhodný je v tomto směru například referát kanadských sociologů Lefèbvra-Girouarda, Nicole Gautiera a Jeana Renauda *Zbídačování příjemců nízkých mezd*, v němž informují o výsledcích průzkumu 1549 nezaměstnaných dělníků v montrealské oblasti. Švýcarští sociologové (Hoffmann a kol.) se pokoušejí dokonce vytvořit obecnou teorii gastarbeiterů v současné společnosti (*Makroteoretický přístup k obecné explanaci migrace a problém cizích dělníků*) a rakouská socioložka H. Matuscheková ukazuje, že více než 25 % tzv. gastarbeiterů se trvale usídluje v místě nového pracoviště, a dokumentuje, že podmínky diskriminace přetrvávají přes změnu statusu. I při známých skutečnostech o zbídačování působí některé údaje z konkrétních sociologických průzkumů mimořádně vykořisťovaných skupin až drasticky. Jde zejména o výzkumy starých lidí, domácích sluhů v Brazílii aj. Japonský sociolog E. Isomura pojednává v referátě *Teoretická analýza třídní diskriminace — japonská zkušenost* o průzkumu tzv. okrsků „DOWA“, kde žijí vydědenci společnosti, lidé „zbavení vši lidské důstojnosti“. Jako pokrok zaznamenává, že nová vláda je zbavila „institucionalizované sociální diskriminace“, což však je pouze formální zlepšení. Chmurný obraz podává i americká socioložka I. J. Volinová v referátě *Skid rows v USA a jejich svět práce*. Jde o početnou skupinu námezdních dělníků vykonávajících sezónní práce, na něž nejsou stroje (sběrači plodů na plantážích ovoce, nakladači v přístavech, dřevaři, myči nádobí atd.). Jsou bez ochrany zákonů, odborů a žijí v nepředstavitelných podmínkách.

Probíhající změny v sociální struktuře jsou patrný například ze studií zabývajících se růstem nových profesí (computer-workers) a proletarizací tzv. bílých límečků. Západoněmečtí sociologové W. Littek a S. Detlef z Univerzity v Brémách ukazují (v referátu *Práce, uvědomění a krize*), že střední a nižší úředníci dnes pracují v podmínkách, které dříve byly typické pro manuální dělníky: nejistota, strach z propuštění, tvrdá kontrola výkonu, rutinní a monotónní práce. Zmizela jistá privilegia vyplývající z blízkosti jejich pozice k decizní sféře. Autoři referátu předpovídají další rozšiřování proletarizace těchto vrstev a v důsledku toho i posun jejich ideologie směrem k vyšší pozitivní orientaci ke stávkovému boji, kolektivnímu prosazování požadavků, většímu zájmu o odborovou organizovanost a aktivnější politické činnosti.

Stále vážnější problémy soudobé kapitalistické ekonomiky našly svůj výraz v poměrně velkém podílu referátů věnovaných přímo problematice alienace. Jsou zastoupeny širokým spektrem přístupů, počínaje snahou pochopit Marxovy myšlenky o odcizení a konče zcela subjektivistickými, psychoanalytickými nebo i do mystiky ústíícími úvahami sociologů a psychologů (například referát *Psychologické kořeny alienace*). Nejčastěji se objevuje konvergenční přístup (například J. Horton, M. Moreno, Univerzita v Los Angeles, USA: *Alienace a třídní boj ve vyspělých průmyslových společnostech*, a to — jak autoři vysvětlují — „kapitalistických i socialistických“).

Věnujme ještě několik poznámek referátům týkajícím se postavení a úlohy ženy, matky, rodiny. Zde je přirozeně rovněž velmi těžké udržet indiferentní

rovinu, i když pokusy nechybí: Jde zejména o přístupy nazírající tuto oblast pouze v rovině biologicko-fyziologické a psychologicko-sexuologické.

Avšak i v referátech orientovaných sociologicky, přihlížejících k objektivním vazbám řešení ženské otázky na vývoj a pohyb celé společnosti, zejména na revoluční změny ekonomiky a politiky, se objevuje mnoho bezradnosti a nevyjasněnosti: Tak například v jednom z referátů tohoto druhu se autorka R. Auvinenová pokouší celou historii periodizovat takto: v primitivní společnosti byla prý žena pouze rodičkou, ve feudální „domácím živočichem“, v industriální společnosti byla konečně lidskou bytostí mající za cíl svou seberealizaci. Francouzská socioložka A. Michelová pléduje v referátě *Inovační role ženy ve vyspělých průmyslových společnostech* pro samostatné ženské hnutí, které má bojovat ve všech rovinách (ekonomické, kulturní i politické) a tento boj vést autonomně, bez vazeb na politické organizace, protože politické strany jsou většinou ovládány zase jen muži(!).

Podstatnou část referátů věnovaných ženě a rodině nutno však opět hodnotit jako odraz vážných a stále hlubších rozporů soudobé kapitalistické společnosti. Vypovídají o nich zejména referáty sociologů z rozvojových zemí. Ind M. Indukumari například velmi průkazně ukazuje postavení muslimských žen a poměr mužů-muslimů k emancipačnímu hnutí, dokumentuje dosažený pokrok i stále existující vážné bariéry. Řada referátů dokládá diskriminaci zaměstnaných žen v kapitalistických zemích, a to nejen rozvojových, nýbrž i nejrozvinutějších, v USA na prvním místě.

Na tomto pozadí se přirozeně velmi podivně odráží referát amerického sociologa Ch. Kramera z Univerzity v Illinois, který — jakoby žil na jiné planetě — se zabývá tématem *Odmítání ženského hlasu veřejností*. Argumentuje, že sex řečníka je hlavním faktorem, podle něhož veřejnost hodnotí určitý projev. Ženy se k této roli nehodí pro: nepatřičný temperament, nedostatek autority, nedostatečnou tělesnou sílu, nedostatečné vzdělání, křiklavý zjev, neschopnost pojednávat o vážných otázkách, a konečně pro nelogickou argumentaci.

Kramerův příklad ozřejmuje, proč se tento typ nutně odsouvá do role outsidera, a nejvýš snad do role zajímavé četby. Nemůže se stát společensky významným instrumentem, teoretickým partnerem praxe. Reakcí na úniková témata pak je v buržoazní sociologii vzrůstající zájem o ekonomiku a její roli ve společenském pohybu, o třídy a třídní strukturu, o marxismus (aniž by tím bylo řečeno, že marxismus je přijímán). Jde obvykle nikoli o interpretaci marxismu, nýbrž o jeho svéráznou adaptaci, o *někdy živelnou, jindy cílevědomou dezinterpretaci*.

Přehlížíme-li celou produkci buržoazní sociologie, jak byla prezentována na IX. světovém sociologickém kongresu, zdá se, že nejvýznamnější je toto metodologické zobecnění: Marxismus je předmětem rostoucí pozornosti, současně však i rostoucí dezinterpretace.

Dokazují to mimo jiné tyto autoři: G. Arrichi (Itálie) v referátu *Kapitalistický vývoj a třídní boj ve dvacátém století* sice Marxe oceňuje jako teoretika, na jehož učení je vybudována teorie třídního boje, současný sociální konflikt však se prý této koncepci vymyká; A. Foster-Carter (Anglie) v referátu *Být marxistou ve studiích vývoje — co to znamená?* pléduje pro „polymorfni marxismus“. Teoretičtější pojatý příspěvek J. Gabela (Francie) je věnován *Konvergenci mezi Marxem a Dürkheimem*.

Lze konstatovat, že přímé útoky na marxismus a socialismus byly na IX. světovém kongresu jen zcela ojedinělé. Objevily se například ve vystoupení D. Chirota z Washingtonu, který přirovnává socialismus v Rumunsku ke korporativismu, v referátu *Marxismus jako náboženství* R. S. Eightena z Van-

couveru nebo maďarského emigranta z Austrálie F. Fehera, který tvrdil, že odstraněním soukromého vlastnictví v socialistických zemích se alienace stala obecnou.

Konstatujeme-li všeobecný zájem o marxismus, projevující se na jedné straně v pozitivní snaze o jeho pochopení a na druhé straně ve snaze o jeho dezinterpretaci, nechceme pominout fakt, že celá řada referátů metodologicky vycházela z idealistických pozic, operovala terminologií subjektivního idealismu a psychoanalýzy a nechyběly ani referáty vyúsťující v mystiku. Pro ilustraci stačí uvést například P. Ansarta (Paříž), *Psychoanalýza jako instrument analýzy ideologických situací*; S. Buttse (Skotsko), *Role intuice a intersubjektivní v sociologické vědě*; K. K. Roye (Indie), *Element mystiky v duševním zdraví*.

Neobyčejně široce se uplatnila metodologie adekvátní tzv. teoriím středního dosahu. Jak je známo, tato oblast je v buržoazní sociologii velmi pěstována, zejména proto, že je oceňována jako bezprostřední pomoc společenské vědy potřebám praxe (výzkumy dopravy ve velkých městech, bydlení, čtenářských zájmů apod.). Právem se u buržoazní sociologie poukazuje na skutečnost, že právě zde je její neschopnost teoretického vědeckého zobecňování nejzřejmější, že právě zde se vytváří skladiště nekonečných „cases“, aniž by sociolog byl schopen poznat zákonitost a navrhnout nikoli jen opatření ad hoc, nýbrž zásadnější řešení. Takovýchto jednorázových sociálních fotografií, patřících často spíše do sociografie nežli do sociologie, byly na IX. světovém sociologickém kongresu celé desítky.

Šlo o taková témata, jako například výzkum profese zubaře v jedné latinsko-americké zemi, výzkum adopce dětí v Belgii, hospitalizace starých lidí v Paříži, výzkum vojáků Bundeswehru v NSR, vztah mužů a žen ve Švédsku, výzkum postavení úředníků u jedné italské firmy, nerovné možnosti přístupu mladých ke vzdělání ve Švédsku a Holandsku, hodnotový systém pracovníků u počítačů v Kalifornii atd.

Metodologická zranitelnost těchto výzkumů je zřejmá: zdá se však, že objektivní společenská realita poněkud mění význam této fronty v kapitalistické společnosti. Jde o to, že sociální terén soudobé kapitalistické společnosti je příliš rozporuplný a tu i dílčí fotografie této reality — jsou-li dostatečně přesné — ohrožují mocenské pozice buržoazie. Až příliš často se dnes výsledky těchto dílčích výzkumů (například gastarbeiterů, „bílých límečků“, starých lidí, zaměstnanosti mládeže atd.) stávají výzbrojí odborů, pokrokových novinářů, politických stran, světového veřejného mínění, což v oficiálních kruzích vzbuzuje stále větší podezření a stále menší podporu. Oborová sociologie — jak ukázalo jednání v některých ekonomických sekcích kongresu — dnes vyvolává v široké míře pozornost sociologů například z rozvojových zemí a zdá se, že bude stále méně nadějnou frontou pro ty, kteří potřebují především apologetickou funkci sociologie. V tomto směru byla neobyčejně symptomatická vystoupení některých sociologů z rozvojových zemí, kteří upozorňovali na potřebu vývoje takových oborových disciplín, které by byly s to být rádcem v dynamických proměnách probíhajících v jejich zemích. Měly by splňovat jak požadavek vědeckosti, tak orientaci na plánování sociálního programu. Absence těchto rysů — jak zdůraznil například P. K. B. Nayar z univerzity v Keralu v Indii v referátu *Role sociologa v plánování sociálního vývoje* — musí nutně vést k ústupkům od vytyčených cílů, ke značným materiálním ztrátám i znechucení lidí.

Na závěr úvah o metodologických přístupech v současné buržoazní sociologii, jak je lze zobecnit na základě jednání IX. světového sociologického kongresu, uvedme myšlenku z referátu norských sociologů, která svědčí o zají-

navé sebereflexi sociologie i v metodologickém směru: T. Baumgartner a kolektiv z univerzity v Oslo se v referátu *Dialektické metody a strategie* vyjádřili o současné buržoazní metodologii v tom smyslu, že dnes se většina metod sociálních věd hodí jen na uzavřené fixní systémy. Ignoruje přitom změny, aktivitu jedince a kolektivů, změnu podmínek prostřednictvím činnosti lidí. Dnes však jde zejména — i podle jejich názoru — o dialektické postižení sociálních procesů, sociálního jednání a především o postižení dialektiky mezi technickou a sociální strukturou.

Takovéto sebezpoznání a uznání úlohy dialektiky v sociologické teorii a metodologii může čist marxistický sociolog věru s uspokojením.

* * *

Věnujme nyní svoji pozornost místu a úloze marxistické sociologie na světovém kongresu v Uppsale. Delegáti ze socialistických zemí představovali zhruba 10 % účastníků, avšak kvalita jejich přípravy a vystoupení několika násobně tento podíl přesahovala. Marxistická sociologie měla své silné zastoupení i v některých referátech sociologů-marxistů ze Západu a dále v celé řadě vystoupení sociologů z třetího světa, zejména z Afriky a Asie.

Příprava československé účasti na kongres probíhala v úzké součinnosti s představiteli sociologických pracovišť socialistických zemí. Vedení delegace pracovalo ve složení V. Čirbes, člen korespondent ČSAV a SAV (vedoucí delegace), doc. dr. F. Charvát, DrSc., doc. dr. V. Bauch, CSc., prof. dr. J. Kohout, DrSc. a prof. dr. J. Zvara, DrSc.

Československá delegace připravila větší počet příspěvků, jimiž se aktivně podílela na programu kongresu, a to zejména na rozhodujících jednáních. Její členové se zúčastnili čtyř plenárních zasedání, sedmnácti pracovních skupin, patnácti výkonných výborů, pěti sympozií a šesti zasedání „ad hoc“. (1)

(1) Seznam československých příspěvků na IX. světovém sociologickém kongresu: F. Charvát: *K problému takzvané strukturální a čisté mobility*, F. Charvát: *O jednom možném přístupu k analýze sociální diferenciace*, F. Charvát — M. Boguszak — Z. Hedrlín — O. Štefl: „DID“ metoda empirického výzkumu procesů sociální diferenciace, F. Charvát — M. Hampl — Z. Pavlík: *Společnost a koexistenční struktura skutečnosti*, V. Bauch: *Vznik třídy družstevních rolníků a utváření nové kvality jejich vědomí*, G. Blass: *Vědeckotechnický rozvoj a změny v charakteru práce a zaměstnanecké struktury v československém zemědělství*, J. Čáp: *K některým teoretickým problémům řešení současných globálních problémů*, V. Čechák: *Místo tělesné kultury v dynamice rozvoje životního způsobu*, V. Čechák: *Funkce hypotézy v sociologii*, V. Dubský: *Mládež — faktor společenského vývoje*, B. Filipcová: *Společnost — volný čas — rozvoj osobnosti*, M. Huláková: *Skutečnost, pojetí a výzkum dělnické třídy*, M. Illner: *Současné tendence ve výzkumu a využití sociálních ukazatelů v Československu*, J. Jančovičová: *Rodina v socialistických přeměnách ČSSR*, J. Karásek: *Rozvoj vzdělání jako faktor sociálního a kulturního rozvoje Slovenska*, J. Kohout: *Kvalifikace československých ředitelů k řízení sociálních procesů v podniku*, J. Košta: *Dělba práce a sociální nerovnost: některé poznámky k marxistickému řešení problému*, F. Kutta: *Plánování a prognózování sociálních procesů*, E. Malá: *Růst kulturní úrovně obyvatelstva SSR*, P. Matějů: *Sociální struktura, prostorová struktura a rozvoj města*, M. Nebeský: *Plánování sociálního rozvoje pracovních kolektivů v ČSSR*, T. Ollík: *Kultura ve společenských přeměnách*, L. Piska: *Sociální a ekonomická politika, jejich vzájemné propojení a vzájemná závislost*, K. Podoláková: *Socialistický způsob života a podmínky jeho utváření*, J. Řehák — B. Řeháková: *Základní charakteristiky proměnných s konečným počtem hodnot a distanční analýza jejich rozložení*, D. Sagara: *Socio-ekonomický rozvoj družstevního rolnictva v ČSSR*, J. Suchý: *Dynamický charakter socialistického způsobu života*, M. Šolcová: *Sociální politika jako prostředek utváření společnosti, v níž není rozdílu mezi chudými a bohatými*, L. Vacek: *Některé sociologické aspekty výzkumu veřejného mínění*, J. Vlášil: *Příspěvek k pojetí hodnot v psychologii a sociologii*, J. Vlášil: *Psychologické perspektivy výzkumu dělnické třídy*, J. Zemko: *Rozvoj města a venkova v SSR*, F. Zich: *Dynamika sociálních procesů a problém komplexnosti společenského řízení*, J. Zvara: *Rozvoj národů za socialismu*.

Delegace socialistických zemí prezentovaly na kongrese některé společné publikace, které jsou výsledkem dlouhodobé mezinárodní spolupráce. Byly to sborníky: *Plánování a prognózování sociálních procesů*. Praha 1978 (sborník statí; red. F. Kutta), *Socialnoje razvitiije rabočego klassa v socialističeskich stranach*. Moskva 1978 (sborník statí; red. V. V. Kolbanovskij), *Sociální rozvoj inteligence v socialistických zemích*. Berlín 1978 (sborník statí; red. M. Lötsche).

Československá delegace uspořádala v rámci kongresu výstavku vybraných titulů z československé sociologické produkce. Bylo vystaveno přes osmdesát knižních titulů, tištěné referáty členů delegace a informační materiály o činnosti Československé sociologické společnosti a o životě v Československu. O výstavku byl mimořádný zájem.

Vysokou aktivitou vynikala na IX. světovém sociologickém kongresu především sovětská delegace. Sovětské soudruhy bylo vidět a slyšet prakticky všude. Vedle známých jmen, jako jsou M. H. Rutkevič, G. G. Kvasov, K. N. Momdžian, S. J. Popov, J. V. Bestužev-Lada, J. L. Andrejev, E. Bagramov, G. B. Starušenko, A. G. Zdravomyslov, T. Zaslavská, G. M. Andrejeva, A. Charčev, zde byla celá řada dalších soudruhů dobře připravených jak odborně, tak jazykově.

Sociologové ze socialistických zemí se soustředili především na uzlové problémy ústředního kongresového tématu a opírali se o dobře propracovanou koncepci vývojových tendencí socialismu, socialistické revoluce, řízení sociálních procesů, o závěry z výzkumů vývoje sociální struktury socialismu a upevňování vedoucí úlohy dělnické třídy a o zkušenosti z rozvoje kategorie socialistický způsob života. Prokazovali dobrou znalost problémů buržoazní sociologie a schopnost polemizovat a komunikovat s reprezentanty západního světa. Svou pozornost věnovali nejen otázkám určující teoreticko-metodologické koncepce, ale i rozvoji oborových sociologických disciplín a problematice sociologických metod. Především v metodologických otázkách sovětské sociologové bezesporu dominovali. Zdá se, že sovětské, polské, maďarské a bulharské sociologové věnují ve srovnání s námi více pozornosti soustavným překladům svých prací do angličtiny a francouzštiny, že o jejich výsledcích je sociologická veřejnost v kapitalistických zemích poměrně dobře informována. V tomto směru bude muset československá sociologie rozhodně přidat. Zejména sovětské sociologové přivezli na IX. světový sociologický kongres cizojazyčné publikace informující o výsledcích oborových sociologických disciplín.

Nemalý význam pro kongresové jednání mají vždy osobní styky delegátů. Na kongrese jsme se setkali nejen se sovětskými soudruhy, ale i s mnoha známými sociologickými jmény z ostatních socialistických zemí: se soudruhy K. Kulcsárem, A. Szalaiem, P. Tomášem, V. Szirmaiem z Maďarské lidové republiky; se soudruhy Ž. Ošavkovem, V. Dobrijanovem, N. Genovem, S. Michajlovem z Bulharska; soudruhy H. Taubertem, R. Weidigem, G. Assmanem, J. Müllerem z NDR; soudruhy W. Wesołowskim, H. Podgóreckim, M. Sokolowskou, J. J. Wiatrem, J. Kulpinskou z Polské lidové republiky. Do činnosti na kongrese se poprvé úspěšně zapojili i soudruzi z Mongolské lidové republiky.

Až na ojedinělé výjimky se kongres vyznačoval snahou nevyvolávat politické konflikty a orientovat rokování na věcnou diskusi o problémech v rámci dané tematiky. Pozitivně v tomto směru — v kontrastu s bojovým protimarxistickým vystupováním západoněmeckého prezidenta W. Scheela na XV. kongrese filozofů v Düsseldorfu — působila i vystoupení oficiálních představitelů hostitelské země. Pokud se někteří buržoazní sociologové uchýlili k záměrnému politickému zkreslování tendencí vývoje v socialistických zemích (například D. Chi-

rot z USA, A. Heitlingerová z Kanady, S. H. Alatas ze Singapuru a jiní), setkali se s pohotovou a úspěšnou replikou delegátů ze socialistických zemí.

Velmi významnou bojovou frontu kongresu představují vždy jednání rady ISA. Sešla se během trvání kongresu v Uppsale celkem třikrát. Jejím úkolem bylo schválit činnost Asociace za poslední 4 roky — od VIII. kongresu v Torontu v roce 1974, zvolit volební komisi, zvolit nového prezidenta a 3 viceprezidenty ISA, zvolit nový jedenáctičlenný výkonný výbor, určit další zaměření činnosti, a konečně stanovit téma a místo konání příštího světového kongresu.

Úspěšně pro nás vyzněla diskuse a hlasování o návrhu změn ve statutu ISA.

Nejvýznamnější a nejrušnější byla volba prezidenta, viceprezidentů a sedmi členů výkonného výboru (čtyři další automaticky vysílají výzkumné výbory). Prezidentem ISA byl zvolen prof. Ulf Himmelstrand, předseda Švédské sociologické asociace, který je znám jako levicově orientovaný vědec a jehož volba byla podporována delegáty socialistických zemí. Viceprezidenty se stali prof. M. Sokolowská z Polské lidové republiky, F. E. Cardoso z Brazílie a R. Turner z USA.

Do výkonného výboru ISA přešli na základě návrhů výzkumných skupin A. Akiwowo (Nigérie), P. Rony (USA), Ben David (Izrael), S. Nowak (PLR).

V bojových volbách dalších sedmi členů výkonného výboru byli zvoleni dva zástupci ze socialistických zemí, K. N. Momdžian (SSSR), A. Szalai (MLR), dále L. Dube (Indie), F. Zapata (Chile — v exilu), Q. Martinotti (Itálie), J. Dofny (Kanada), S. Linz (Španělsko).

Volby řídicích orgánů ISA tak dokumentovaly růst vlivu socialistických zemí.

Pokud jde o téma příštího kongresu, nebylo o něm na jednání rady rozhodnuto. Místo konání bude pravděpodobně ve Španělsku.

* * *

K průběhu jednání a k výsledkům IX. světového sociologického kongresu v Uppsale se budeme vracet zejména v diskusích a besedách s československými delegáty. Hodnocení kongresu bude dále zpřesněno a objektivizováno.

Některé skutečnosti však můžeme konstatovat už dnes zcela jednoznačně.

Konfrontace současného stavu naší sociologie se zkušenostmi z jednání kongresu ukázala, že československá marxisticko-leninská sociologie přináší nejen v tematice, která byla předmětem kongresového jednání, ale i v dalších oblastech sociologického výzkumu nové, teoreticky přínosné a společensky užitečné poznatky.

Československá účast na IX. světovém sociologickém kongrese přesvědčila o úspěšném rozvoji marxistické sociologie v ČSSR, o růstu její vědecké úrovně a společenského využití.

Kongres přispěl k prohloubení spolupráce sociologů socialistických zemí, právě tak jako poznatků o složitých ideově politických zápasech doby. Odhalil nové možnosti účinnějšího vstupu marxisticko-leninské sociologie do procesů praktických přeměn sociálního světa lidí druhé poloviny dvacátého století.

Poskytl nemálo cenných informací a materiálů, které chceme využít a uplatnit v naší každodenní práci tak, jak to od nás vyžaduje jednotný program rozvoje společenských věd po XV. sjezdu KSČ.

Obsah tohoto čísla představují některé příspěvky československé delegace, přednesené na IX. světovém sociologickém kongresu v Uppsale.